

TERI PRAČET

ROMAN O DISKSVETU

ŠTANCOVANJE PARA

Prevela
Nevena Andrić

■ Laguna ■

Naslov originala:

Terry Pratchett
MAKING MONEY

Copyright © Terry and Lyn Pratchett 2007

First published as Making Money by Transworld Publishers,
a part of the Penguin Random House group of companies

Translation copyright © 2018 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

ŠTANCOVANJE PARA

Piščeva beleška

Dužina sukanja kao merilo nacionalne krize (str. 82): Pisac je večno zahvalan čuvenom vojnom historičaru i strategu ser Bejzilu Lidelu Hartu što mu je otkrio ovo zanimljivo zapažanje 1968. godine. Ono možda objašnjava činjenicu da još od šezdesetih mini-suknja nikad nije izašla iz mode.

Svako ko se bavio proučavanjem kompjuterske istorije prepoznaće Kloktalo kao daleki odjek Filipsovog ekonomskog kompjutera, koji je napravio inženjer i kasnije ekonomista Bil Filips; ovaj kompjuter predstavlja sjajan hidraulični model nacionalne ekonomije. Čini se da nijedan Igor nije bio u to umešan. Jedan rani računar može se pronaći u Muzeju nauke u Londonu, a još desetak sličnih je izloženo širom sveta.

I konačno, kao i uvek, pisac je zahvalan Britanskoj fondaciji za očuvanje šaljive baštine zato što se pobrinula za to da stari vicevi nikad ne padnu u zaborav...

Prvo poglavlje

*Čekanje u tami – Zaključena pogodba – Obešeni
čovjek – Golem u plavoj haljini – Zločin i kazna –
Prilika da se stvori odistinski novac – Gotovo zlaćan
lanac – Izvesni močvarni insekti – Gospodin Bent
podešava vreme*

Ležali su u tami i čuvali. Protok vremena nikako se nije mogao izmeriti, niti je iko imao želju da to radi. Nekada davno nisu bili ovde i, kako se dalo pretpostaviti, jednog dana ponovo neće biti ovde. Biće negde drugde. Vreme između bilo je nebitno.

Ipak, neki su se razbili, a neki – oni mlađi – ućutali su.

Postajalo je sve teže.

Nešto se moralo preduzeti.

Misli jednog među njima vinuše se u pesmi.

* * *

Pogodba je bila skupa, ali ko tu plaća veću cenu? To je bilo pravo pitanje. A gospodin Žuljac, advokat, nikako da dobije odgovor. Rado bi ga saznao. Kada se stranke od izvesne sorte zanimaju za običnu, skromnu zemlju, možda je i manjim strankama isplativo da pokupuju okolne parcele, čisto za slučaj da je stranka iz prve rečenice načula nešto sa strane, pa makar to bilo i nešto nastrano.

Ipak, ko bi ustanovio šta tu vredi znati.

On uputi prigodno zabrinut osmeh ženi s druge strane pisaćeg stola.

„Gospođice Dragomilje, razumete valjda da to područje podleže patuljačkom rudarskom zakonu? To znači da sav metal i metalna ruda pripadaju patuljačkom ispodničkom kralju. Ukoliko išta odnesete, moraćete da mu platite znatan procenat. Doduše, nije kao da ćete nešto naći, to vam moram reći. Kažu da se pesak i mulj protežu sve do dole, a to dole je vrlo duboko dole.“

Čekao je da žena preko puta njega iznese bilo kakav stav, ali ona je samo piljila u njega. Plavi dim iz cigarete uvijao se prema tavanici kancelarije.

„A tu je i pitanje starina“, reče advokat, koji joj je motrio izraz lica koliko god je to bilo moguće kroz dimnu izmaglicu. „Po proglasu ispodničkog kralja, svi oklopi, nakit, drevni predmeti koji se mogu svrstati među Naprave, oružje, lonci, svici ili kosti koje pronađete u zemlji o kojoj je reč takođe podležu porezu ili plenidbi.“

Gospođica Dragomilje zastade kao da poredi ove stavke s nekim unutrašnjim spiskom, pa ugasi cigaretu i reče: „Je l' osnovano pomisliti da bi se tamo moglo naći išta od toga?“

„Uopšte ne“, reče advokat i osmehnu se ukrivo. „Svako zna da je to gola pustopoljina, ali kralj se osigurao za slučaj da se ono što svako zna ispostavi kao pogrešno. To se vrlo često desi.“

„Traži visok zakup za vrlo kratko vreme!“

„A vi ste voljni da ga platite. Znaite, to patuljke uzrujava. Patuljcima je vrlo neobično da ispuste zemlju iz ruku, makar i na nekoliko godina. Koliko shvatam, treba mu novca zbog čitavog ovog zamešateljstva oko doline Kum.“

„Plaćam traženu svotu!“

„Svakako, svakako. Ali ja...“

„Hoće li se on pridržavati ugovora?“

„Od prvog do poslednjeg slova. Toliko je sigurno. Patuljci su vam tu cepidlake. Treba samo da potpišete i, nažalost, platite.“

Gospođica Dragomilje zavuče ruku u torbu i stavi na sto debeo list papira. „Ovo je menica na pet hiljada dolara, izdata u Kraljevskoj banci Ank-Morporka.“

Advokat se osmehnu. „To je ime od poverenja“, reče on, pa dodade: „Barem se uvek tako smatralo. Molim potpišite ovde gde sam stavio putaču.“

Pažljivo ju je gledao kako se potpisuje i, kako se njoj učinilo, zadržavao dah.

„Eto“, reče ona i gurnu ugovor preko stola.

„Madam, da li biste mi možda utolili radoznalost?“, reče on. „Pošto se mastilo na ugovoru o zakupu već suši.“

Gospođica Dragomilje se osvrnu po prostoriji kao da se u teškim, starim policama za knjige krije mnoštvo ušiju. „Gospodine Žuljče, umete li da čuvate tajnu?“

„Ma kako da ne, madam. Kako da ne!“

Ona se zaverenički obazre. „Svejedno, ovo valja reći tiho“, prošišta.

Orno je zaklimao glavom, nagnuo se napred i prvi put u mnogo godina osetio ženski dah u uvu:

„*Umem i ja*“, reče ona.

To je bilo pre skoro tri nedelje...

Čudo jedno šta sve čovek može da sazna ako se noću uzve-re uz oluk. Recimo, da ljudi obraćaju više pažnje na sitne zvukove – škljocaj bravice na prozoru, zveckanje kalauza – nego na krupne zvukove, kao što je cigla koja pada na ulicu ili (pošto je ovo, na kraju krajeva, ipak bio Ank-Morpork) vrisak.

Ovo su bili glasni zvukovi, pa samim tim i javni, što je pak značilo da su sveopšti problem, dakle ne moj. Ali sitni zvukovi su bili blizu i nagoveštavali su nešto poput potajne izdaje, i stoga su bili hitni i lični.

Zato se trudio da ne proizvodi sitne zvukove.

Ispod njega, kočijaško dvorište Glavne pošte vrvelo je kao prevrnuta košnica. Mehanička okretnica za kola sad im je baš lepo radila. Stizale su brze kočije, a pri svetlosti lampi sjajilo se novo vozilo *Ubervaldske strele*. Sve je išlo kako treba i stoga je, za noćnog verača, sve išlo rđavo.

Verač zabi ciglarski klin u meki malter, prebaci težinu, pomeri nog...

Pogani golub! Ptica je uzletela u panici, *druga* noga mu se okliznula, prsti izgubili oslonac na oluku, a kada je svet prestao da se mućka, odlaganje susreta s dalekom kaldrmom dugovao je samo činjenici da se držao za ciglarski klin,

koji, da se ne lažemo, nije ništa drugo do dugačak, pljosnat ekser s poprečnom drškom.

Zid ne možeš blefirati, pomisli on. Ako se zaljuljaš, *možda* rukom i nogom dohvatiš oluk, ili se možda klin izvuče.

Do... bro...

Imao je još klinova i mali čekić. Bi li mogao zakucati još jedan a da ne ispusti onaj prvi?

Iznad njega, golub se pridružio kolegama na višoj prozorskoj dasci.

Verač zabi ekser u malter onoliko snažno koliko se usuđivao, izvadi čekić iz džepa i dok je, tamo dole, *Strela* odlazila uz čangrljanje i zveckanje, zada jedan silan udarac ekseru.

Ovaj se zari. On ispusti čekić, nadajući se da će sveopšta buka prikriti udarac alatke, pa se uhvati za novi oslonac još pre nego što je čekić udario o zemlju.

Do... bro. A sad sam se... zaglavio ovde?

Oluk je bio na manje od metar daleko. Fino. Upaliće. Prebaci obe ruke na novi oslonac, blago se zanjiši, levicom se uhvati za oluk i premostićeš provaliju. Onda samo treba da...

Golub je bio uzrujan. Za golubove, to je osnovno životno stanje. Izabrao je ovaj trenutak da se olakša.

Do... bro. Ispravka: sada obema rukama stiska odjednom *vrlo klizav* ekser.

Sunce ti žarko.

U tom trenutku, pošto se uzrujanost među golubovima širi brže nego što goli egzibicionista može protrčati kroz manastir, počelo je blago rominjanje.

Ponekad ti reči „dobro da bolje ne može biti“ nisu baš prve na pameti.

A onda jedan glas odozdo reče: „Ko je to tamo gore?“

Čekiću, hvala ti. Nemoguće da me vide, pomisli on. Ljudi gledaju naviše iz dobro osvetljenog dvorišta i noćni vid im je sigurno nikakav. Pa šta? Sad znaju da sam ovde.

Do... bro.

„Dobro de, gazda, uhvatio si me na delu“, doviknu on.

„Lopov, a?“, reče glas odozdo.

„Gazda, ništa živo nisam ni taknuo. Ali došlo bi mi kô kec na desetku ako bi mi neko pomogao da se popnem, gazda.“

„Jesi li u Lopovskom esnafu? Koristiš njihov žargon.“

„Jok ja, gazda. Ja uvek svima govorim 'gazda', gazda.“

Sada nije mogao baš lako da pogleda dole, ali zvukovi ispod njega nagoveštavali su da polagano prilaze i konjušari i kočijaši koji nisu na dužnosti. To neće biti baš zgodno. Kočijaši se s lopovima uglavnom susreću na usamljenim drumovima, gde se razbojnici retko trude da, kao neke seka-perse, postavljaju pitanja poput „Pare ili život?“. A kad ga kočijaši uhvate, pravda i osveta se rado udruže u vidu zgodnog komada olovne cevi.

Ispod njega začu se nekakvo mrndžanje, a onda se činilo da su se složili.

„Dobro, gospo'n poštanski pljačkašu“, reče jedan vedar glas odozdo. „Evo kako ćemo, važi? Mi ćemo da uđemo u zgradu, ako nemaš ništa protiv, pa ćemo da ti dobacimo konopac. Gde ćeš bolje od toga, pa jelda?“

„Jeste, gazda.“

Bila je to loša vrsta vedrine. Ista ona vedrina koja se krije u reči „burazer“, na primer u rečenici: „Burazeru, šta me gledaš?“ Esnaf lopova plaćao je nagradu od dvadeset dolara za dovođenje neovlašćenog lopova živog, a može se

biti živ, o, na tako mnogo načina, kada te dovuku nekuda i prospu te na pod.

On pogleda uvis. Neposredno iznad njega nalazio se prozor stana poštanskog upravnika.

Do... bro.

Šake i ruke su mu u isto vreme bile i utrnule i bolne. Čuo je čangrljanje velikog teretnog lifta u zgradi, tresak pri naglom otvaranju tavanskih vrata, korake po krovu; konopac ga udari po ruci.

„Ili se hvataj ili padni“, reče neki glas dok je on mlatio rukom ne bi li se domogao užeta. „Kad se sve sabere, na isto ti izađe.“ Začu se smeh u tami.

Ljudi snažno potegnuše konopac. Prilika se klatarila u vazduhu, a onda se odgurnu nogama i zanjihla se natrag. Tik ispod odvoda za kišnicu na ivici krova, staklo se razbi i oni izvukoše samo konopac.

Pripadnici spasilačke grupe okrenuše se jedan drugom.

„Dobro, vas dvojica na prednji i zadnji ulaz, ovog časa!“, reče kočijaš koji je malo brže kapirao. „Preprečite mu put! Siđite liftom! Vi ostali sa mnom, istisnućemo ga naniže sprat po sprat!“

Dok su trupkali niz stepenice i trčali hodnikom, iz jedne sobe promoli se čovek u kućnom ogrtaču, zgranuto se zagleda u njih i obrecnu se: „Ko ste vi, sunce vam poljubim? Hajte, za njim!“

„Ma je li? A ko si ti?“, reče jedan konjušar, koji uspori i prostreli ga pogledom.

„To ti je gospodin Vlaža fon Lipvik, samo da znaš!“, reče kočijaš straga. „Glavni upravnik Pošte!“

„Neko je proleteo kroz zatvoren prozor, sručio se tačno između... Hoću reći, samo što se nije sručio na mene!“, viknu čovek u kućnom ogrtaču. „Otrčao je hodnikom! Deset dolara po glavi ako ga uhvatite! I zapravo se prezivam Lipvig!“

Na ovo bi stampedo opet započeo, ali onaj isti konjušar reče sumnjičavim glasom: „Ej, ajde reci 'gazda,' leba ti.“

„Šta pričaš ti?“, reče kočijaš.

„Nije da ne zvuči kao onaj dasa“, reče konjušar. „I *pride* je zadihan.“

„Jesi li ti glup?“, reče kočijaš. „To je upravnik Pošte! Ima pogani ključ! Ima *sve* ključeve! Što bi on, koji klinac, provaljivao u rođenu Poštu?“

„Ja bih, more, pogledao u tu sobu“, reče konjušar.

„Ma je li? E pa, ja bih, more, rekao da šta god gospodin Lipvig radio u rođenoj sobi, pa se zadihao, to se nikog drugog ne tiče“, reče kočijaš i upadljivo namignu Vlaži. „I rekao bih, more, da mi deset dolara po glavi upravo beži zato što se ti ponašaš kao krelac. Izvinite zbog ovoga, gospodine“, reče on Lipvigu, „ovaj je nov i nisu ga vaspitali. Gospodine, odosmo mi sad“, dodade i dodirnu se po čelu otprilike tamo gde mu padaju šiške, „uz još jedno izvinjenje što smo vas možda uznemiravali. Na posao, magarci!“

Kada su nestali, Vlaža se vrati u svoju sobu i pažljivo navuče rezu za sobom.

Dobro, bar *nešto* ume. Onaj nejasni nagoveštaj da mu je u sobi žena svakako je upalio. U svakom slučaju, on *jeste* glavni upravnik Pošte i *stvarno* ima sve ključeve.

* * *

Do zore je ostalo još samo sat vremena. Nikad neće zaspati. Može baš i da ustane, tako će se dodatno pročitati koliko je marljiv.

Mogli su ga ustreliti i oboriti ga sa zida, pomisli on dok je birao košulju. Mogli su ga ostaviti da onako visi i kladiti se kada će mu ruke popustiti; tako se to radi u Ank-Morporku. Čisto zahvaljujući njegovoj dobroj sreći rešili su da ga jednom-dvaput valjano i zasluženno odalame pre nego što ga nabiju u poštansko sanduče Esnafa. A sreća služi one koji joj ostave prostora...

Začu se teško a ipak nekako učtivo kucanje na vratima.

„Gospodine Lipvig, Jeste Li Se Upristojili?“, zagrme jedan glas.

Nažalost, jesam, pomisli Vlaža, ali naglas reče: „Uđi, Gledis.“

Od Gledisinog ulaska podne daske zaškripaše i na drugoj strani sobe začangrlja nameštaj.

Gledis je bila golem, glineni čovek (ili, čisto da izbegnemo prepirku, glinena žena), i bila je visoka bar dva metra. Nosila je – elem, ako se neko već zove „Gledis“, nemoguće je reći „nosilo“, a „nosio“ jednostavno ne služi svrsi – veoma prostranu plavu haljinu.

Vlaža zavrte glavom. U čitavoj toj blesavoj priči zapravo se sve vrtelo oko bontona. Gospođica Makalarijat, koja je Poštom vladala pomoću čelične palice i pluća moćnih kao limeni orkestar, prigovorila je što muški golem čisti ženske klozete. Po čemu je gospođica Makalarijat zaključila da su golemi po svojoj prirodi muški, a ne onog roda za koji se sami odluče, to je već bila izuzetno zanimljiva zagonetka,

ali prepirkom s takvima kao što je ona niko nikad ništa nije postigao.

I tako je, uz dodatak jedne izuzetno velike šarene haljine od pamuka, golem postao dovoljno žensko za gospođicu Makalarijat. Čudno u svemu tome bilo je to što je Gledis sada *stvarno* nekako bila žensko. Ne samo zbog haljine. Uglavnom je provodila vreme sa šalterskim službenicama koje su je, kako se činilo, primile u sestrinstvo iako teži pola tone. Čak su joj pozajmljivale modne časopise, premda je teško zamisliti šta saveti za brigu o koži u zimskim mesecima znače nekom starom hiljadu godina, sa očima blistavim kao otvori u peći.

A sada ga je pitala da li se upristojio. Po čemu bi znala?

Donela mu je šolju čaja i gradsko izdanje *Novosti*, tek pristiglo iz štamparije i još vlažno. I jedno i drugo je pažljivo spustila na sto.

I... O, bogovi, odštampali su sliku. Pravu-pravcatu sliku na kojoj je bio on! On, Vetinari i kojekoje važne ličnosti svi zajedno su gledali uvis, u novi luster! Uspeo je malčice da se pomeri pa se slika donekle zamutila, ali svejedno je to bilo isto ono lice koje je, dok se brije, svakog jutra piljilo u njega iz ogledala. Odavde do Genue, to lice je nasamarilo, zavrnilo, nasankalo i izradilo mnoštvo ljudi. Nije prevelo žednog preko vode samo još kumine kume jetrvinog deveričića, a i to samo zato što Vlaža nikako da ustanovi ko je taj.

Dobro, njegovo lice jeste bilo krajnje obično i ličilo je na mnoga druga lica, ali užasno je videti ga tako uhvaćenog u štampi. Neki misle da vam slike mogu zarobiti dušu, ali Vlaža se plašio za slobodu čitavog sebe.

Vlaža fon Lipvig, građanin za primer. Ha...

Zbog nečega on pogleda поближе. Ko je to iza njega? Činilo se da pilji Vlaži preko ramena. Podbulo lice, bradica nalik na onu lorda Vetinarija, ali dok je kod patricija bila jareća, isti stil je na tom čoveku izgledao kao posledica nasumičnog brijanja. Je l' to beše neko iz banke? Tamo je bilo toliko lica, toliko rukovanja, i svi su želeli da se uguraju u sliku. Čovek je izgledao kao da ga je nešto opčinilo, ali tako to često biva s ljudima kad se slikaju. Samo još jedna zvanica na nekom tamo prijemu...

A sliku su stavili na naslovnu stranu samo zato što je neko zaključio da glavna priča – o propasti još jedne banke i rulji besnih mušterija koje su probale da obese upravnika na ulici – ne zaslužuje ilustraciju. Je li urednik bio ljubazan da odštampa sliku toga i svima malo uveseli dan? Ne, nikako, nego je morao da stavi sliku poganog Vlaže fon Lipviga.

I kad te već sateraju u ćošak, bogovi ne mogu da odole još jednom gromu. Niže na naslovnici stajao je naslov FALSIFIKATOR MARKICA ĆE VISITI. Nameravaju da obese Sovuljagu Dženkinsa. Za šta? Za ubistvo? Zato što je ozloglašeni bankar? Ne, samo zato što je napravio nekoliko listova markica. A i lepo ih je uradio; Straža nikad ne bi ništa dokazala da mu nisu upali na tavan i našli pet-šest listova onih crvenih od pola penija, obešenih da se osuše.

Vlaža je svedočio na sudu, ni manje ni više. Morao je. Tako mu je nalagala građanska dužnost. Lažiranje markica smatralo se podjednako rđavim kao lažiranje novca, i nika-ko se nije mogao izvući. Bio je, na kraju krajeva, glavni i odgovorni upravnik Pošte, ugledna ličnost u gradu. Bilo bi mu malo lakše da ga je čovečuljak proređene brade psovao

ili streljao pogledom, ali ovaj je samo sedeo na optuženičkoj klupi i izgledao izgubljeno i pometeno.

Štampao je lažne markice od pola penija, stvarno jeste. Da ti srce prepukne. Dobro, bavio se i onim vrednijim, ali kakva se to osoba toliko trudi zarad pola penija? Sovuljaga Dženkins jeste, i sad je bio u ćeliji za osuđeničke na smrt, dole u Tantari, i beše mu ostalo nekoliko dana da premišlja o surovoj sudbini pre nego što ga izvedu da odigra pipirevku u vazduhu.

I ja sam to prošao, pomisli Vlaža. Sve se zacrnelo – a onda sam dobio sasvim nov život. Ali nikad nisam mislio da je ovako grozno biti ugledan građanin.

„Ovaj... hvala ti, Gledis“, reče on prilici koja se otmeno nadnosila nad njim.

„Sada Imate Sastanak S Lordom Vetinarijem“, reče golem.

„Siguran sam da nemam.“

„Ispred Su Dva Stražara I Sigurni Su Da Imate, Gospodine Lipvig“, zatutnja Gledis.

A, pomisli Vlaža. Sastanak od *te* sorte.

„A sastanak je zakazan za upravo sada, je li?“

„Da, Gospodine Lipvig.“

Vlaža dogradi pantalone i, zahvaljujući nekakvom zao-
statku pristojnog odgoja, zastade. Zagledao se u planinu od
plavog pamuka pred sobom.

„Molim lepo“, reče.

Gledis se okrenu na drugu stranu.

Sastoji se od pola tone gline, mislio je Vlaža tmurno dok je s mukom navlačio odeću. A ludilo je zarazno.

Obukao se, pa niz stražnje stepenice požurio u kočijaško dvorište, koje je tako nedavno pretilo da mu se pretvori u

pretposlednje počivalište. *Kvirm ekspres* je upravo kretao, ali on doskoči pored kočijaša, klimnu mu glavom, pa se u punom sjaju proveze uzvrtanim Širokim drumom i naposletku iskoči pred glavnim ulazom u palatu.

Bilo bi lepo, mislio se on, kada bi njegovo gospodstvo usvojilo ideju da je sastanak nešto što zakazuje više od jedne osobe, zajedno. No ipak je on tiranin. Mora bar *malo* da se zabavi.

Pred vratima Duguljaste kancelarije čekao ga je Drumknot, patricijev sekretar, i žurno ga uveo i posadio u stolicu pred radnim stolom njegovog gospodstva.

Posle devet sekundi marljivog pisanja, lord Vetinari diže pogled s dokumenata.

„Ah, gospodine Lipvig“, reče. „Niste u zlatnom odelu.“

„Na čišćenju je, gospodine.“

„Prijatno provodite dan, nadam se? Odnosno, do sada ste.“

Vlaža se osvrnu i u glavi žurno izlista omanje nedaće Pošte. Izuzimajući Drumknota, koji je stajao pored gospodara u stavu ponizne budnosti, bili su sami.

„Čujte, mogu da objasnim“, reče.

Lord Vetinari izvi obrvu pažljivo kao neko ko je našao parče gusenice u salati, pa sada zadiže listove.

„Samo izvolite“, kaza i zavalj se.

„Malo smo se zaneli“, reče Vlaža. „Pomalo previše stvaralačkog razmišljanja. Podsticali smo mungose da se razmnožavaju u poštanskim sandučićima kako bismo suzbili zmije...“

Lord Vetinari ne reče ništa.

„Ovaj... koje smo – činjenica – zapatili u sandučićima da bismo proredili žabe...“

Lord Vetinari ponovi ono isto od malopre.

„Ovaj... a, jeste, osoblje je njih ubacivalo u sandučice ne bismo li istrebili puževe...“

Lord Vetinari je ostajao pri neusmenom izražavanju.

„Ovaj... a oni su, osećam se obaveznim skrenuti vam pažnju, dospeli u sandučice sami od sebe zato što jedu lepak s markica“, reče Vlaža, svestan da već prelazi u trtljanje.

„Pa, bar niste morali sami da ih ubacujete, uštedeli ste trud“, reče lord Vetinari vedro. „Kao što ste i sami nagovestili, u ovom slučaju je hladnu logiku možda zaista trebalo da zameni zdrav razum jednog, recimo, prosečnog pileta. Ali nisam vas zato danas pozvao.“

„Ako je reč o lepku za markice sa ukusom kupusa...“, poče Vlaža.

Vetinari odmahnu rukom. „Zabavan izgred“, reče. „I, ako se ne varam, niko zapravo nije umro.“

„Ovaj, drugi tiraž markice od pedeset penija?“, nagađao je Vlaža.

„One što ih zovu 'ljubavnici'?“, reče Vetinari. „Liga za čednost mi se jeste žalila, da, ali...“

„Crtač nije znao šta crta! Ne razume se u poljoprivredu! Mislio je da mladi par prosipa seme!“

„Ahem“, reče Vetinari. „Ali, koliko shvatam, čitava ta ujdurma se može detaljnije videti samo kroz vrlo veliku lupu, dakle svaka uvreda, ukoliko takva postoji, jeste samonaneta.“ On se osmehnu pomalo zastrašujuće, kako je on to već umeo. „Ako se ne varam, ono malo primera-ka što još kruži među ljudima zalepljeno je na neoznačen

smeđ koverat.“ On susrete Vlažin bleđi pogled i uzdahnu. „Gospodine Lipvig, recite mi, biste li voleli da odnekud stvorite *odistinski* novac?“

Vlaža porazmisli o ovome i veoma oprezno reče: „Šta će mi se desiti ako kažem 'da'?“

„Otpočecete novu karijeru punu izazova i pustolovina, gospodine Lipvig.“

Vlaža se nelagodno promeškolji. Nije se morao osvrnuti; svejedno je već znao da neko stoji pokraj vrata. Neko krupne ali ne grozomorne građe, u jeftinom crnom odelu, i taj neko bio je u potpunosti lišen smisla za humor.

„A, čisto razgovora radi, šta će mi se desiti ako kažem 'ne'?“

„Izaći ćete na ona tamo vrata i ta tema se više neće načinjati.“

Bila su to vrata u drugom zidu. Ne ona na koja je ušao.

„Ona tamo vrata?“ Vlaža ustade i pokaza.

„Tako je, gospodine Lipvig.“

Vlaža se okrenu Drumknotu. „Gospodine Drumknote, biste li mi pozajmili olovku? Hvala.“ On priđe vratima i otvori ih. Prenaglašeno je napravio trubicu od dlana oko uva i ispustio olovku.

„Da vidimo koliko dale...“

Zvec! Olovka odskoči i otkotrlja se po naizgled krajnje čvrstim podnim daskama. Vlaža je podiže i zagleda se u nju, a onda se polako vrati u stolicu.

„Zar tamo nije bila duboka provalija puna šiljaka?“, upita.

„Ne znam odakle vam to“, reče lord Vetinari.

„Siguran sam da jeste“, nije se dao Vlaža.

„Drumknote, da ne znaš ti zašto li gospodine Lipvig misli da je iza onih vrata bila duboka provalija puna šiljaka?“, upita Vetinari.

„Ne znam odakle mu to, gospodaru“, zamrmori Drumknot.

„Veoma sam srećan u Pošti, znate“, reče Vlaža i shvati da zvuči kao da se od nečeg brani.

„Ne sumnjam. Odličan ste upravnik“, reče Vetinari. On se okrenu Drumknotu. „Pošto sam završio sa ovim, valjalo bi da se pozabavim hitnim depešama iz Genue“, reče, pažljivo presavi papir i stavi ga u koverat.

„Da, gospodaru“, reče Drumknot.

Ankmorporški tiranin se sagnu i prionu na posao. Vlaža je bledo gledao Vetinarija kako iz fioke pisaćeg stola izvlači malu ali naizgled tešku kutiju, vadi iz nje štapić crnog pečatnog voska, topi ga i stvara malu voštanu baricu na koverti, toliko, kako se činilo, zanet ovim da Vlaža samo što nije izludeo.

„Je l' to sve?“, upita.

Vetinari diže pogled i kao da se iznenadi što ga vidi.

„Ta svakako, gospodine Lipvig. Idite, slobodno.“ On ostavi štapić voska i iz kutije izvadi crn pečatni prsten.

„Hoću reći, ne postoji nikakav problem, zar ne?“

„Ne, nipošto. Postali ste primeran građanin, gospodine Lipvig“, reče Vetinari i pažljivo utisnu pečat u obliku slova V u vosak koji se hladio. „Svakog jutra ustajete u osam, kroz trideset minuta ste za radnim stolom. Poštu ste iz jada i bede pretvorili u mašinu koja radi kao podmazana. Plaćate porez i, kako mi došapnu jedna ptičica, svi misle da ćete

sledeće godine vi biti predsednik Trgovačkog esnafa. Svaka vam *čast*, gospodine Lipvig!“

Vlaža ustade da se udalji, ali je oklevao. „Pa, šta fali tome da budem predsednik Trgovačkog esnafa?“, upita.

Lagano i s prenatlaženim strpljenjem lord Vetinari vrati prsten u kutiju, a kutiju u fioku. „Kako molim, gospodine Lipvig?“

„Rekli ste to kao da tome nešto fali“, reče Vlaža.

„Ne bih rekao“, reče Vetinari i pogleda u sekretara. „Drumknote, jesam li dao tim rečima uvredljiv prizvuk?“

„Ne, gospodaru. Često napominjete kako su trgovci i dućandžije iz Esnafa noseći stub ovog grada“, reče Drumknot i pruži mu debelu fasciklu.

„Dobiću gotovo zlaćan lančić“, reče Vlaža.

„Dobiće gotovo zlaćan lančić, Drumknote“, primeti Vetinari, koji se beše usredsredio na novo pismo.

„I šta je tu toliko loše?“, oštro zapita Vlaža.

Sa izrazom iskreno usiljene zbunjenosti Vetinari opet diže pogled. „Gospodine Lipvig, jeste li dobro? Čini se da vam nešto sa sluhom nije u redu. Hajte sada, molim vas. Glavna pošta se otvara za deset minuta – svakako želite da date dobar primer zaposlenima, baš kao i uvek.“

Nakon što je Vlaža otišao, sekretar tiho spusti pred Vetinarija fasciklu označenu imenima „Albert Spangler / Vlaža fon Lipvig“.

„Drumknote, hvala ti, ali čemu ovo?“

„Smrtna presuda Alberta Spanglera još je važeća, gospodaru“, promrmlja Drumknot.

„Ah. Razumem“, reče lord Vetinari. „Misliš da ću skrenuti pažnju gospodinu Lipvigu kako bi još mogao biti

obešen pod prestupničkim imenom Albert Spangler? Misliš, možda ću natuknuti kako treba samo da obavestim novine koliko sam se prenerazio kada sam saznao da je uvaženi gospodin Lipvig glavom i bradom majstor lopov, falsifikator i profesionalni varalica, koji je u roku od više godina pokrao mnogo stotina hiljada dolara, uništavao banke i oterao poštene poslovne ljude na prosjački štap? Mislite, pripreću da ću poslati možda najpouzdanije činovnike u reviziju poštanskih računa i bez *sumnje* otkriti dokaze najbezočnijih pronevera? Šta mislite, možda otkriju da je, recimo, nestao čitav poštanski penzioni fond? Mislite, pred svetom ću izraziti užas što je taj bednik Lipvig, uz pomoć nepoznatih lica, izbegao omču? Mislite li, ukratko rečeno, da ću mu objasniti koliko lako mogu da ga oborim na tako niske grane da će nekadašnji prijatelji morati da kleknu kako bi ga pljunuli? Jesi li to pretpostavio, Drumknote?“

Sekretar je piljio u tavanicu. Dvadesetak sekundi je micao usnama dok se lord Vetinari dalje bavio dokumentacijom. Onda spusti pogled i reče: „Da, gospodaru. To je otprilike to, čini mi se.“

„Ih, Drumknote, postoji više od jednog načina da nekoga ostaviš skrhanog.“

„Može se ostaviti da leži ničice ili nauznak, gospodaru.“

„Hvala ti, Drumknote. Cenim tvoj pažljivo negovani nedostatak mašte, kao što znaš.“

„Da, gospodine. Hvala, gospodine.“

„Zapravo, Drumknote, nateraj ga da sam napravi sopstveni prozor, a onda da svojeručno kroz njega skoči.“

„Nisam siguran da razumem, gospodaru.“

Lord Vetinari spusti penkalo. „Drumknote, moraš uzimati u obzir ličnu psihologiju. Svakoga možemo smatrati nekakvim katancem za koji postoji ključ. U čarki koja nas čeka gajim velike nade za gospodina Lipviga. Još uvek poseduje zločinačke nagone.“

„Gospodaru, otkud znate?“

„Ma postoji mnoštvo sitnih pokazatelja, Drumknote. Ali mislim da je najubedljiviji taj što ti je odneo olovku.“

Bilo je sastanaka. Sastanaka je uvek bilo. I bili su dosadni, zbog čega su, između ostalog, to i bili sastanci. Svako se radije dosađuje u društvu.

Pošta više nije mnogo obećavala. Već je obećala štošta. To je i ispunila. Sada je za dalje održavanje obećanja bilo potrebno osoblje, pa rasporedi dužnosti, plate, penzije, održavanje zgrade i noćno čistačko osoblje, plan odnošenja smeća, disciplina i ulaganja, i tako dalje, i tako bliže...

Vlaža je neutešno zurio u pismo pristiglo od gospođe Estrese Partli iz Komiteta za visinsku ravnopravnost. U Pošti očigledno nije bilo zaposleno dovoljno patuljaka. Vlaža joj je – vrlo razumno, kako je smatrao – ukazao na činjenicu da patuljci čine trećinu osoblja. Odgovorila je kako nije u tome stvar. Stvar je u tome da, pošto su patuljci u proseku visoki kao dve trećine čoveka, Pošta, kao odgovorno državno telo, treba da zapošljava po jednog i po patuljka za svako zaposleno ljudsko biće. Pošta mora podići odnose sa patuljačkom zajednicom na viši nivo, rekla je gospođa Partli.

Palcem i kažiprstom Vlaža dohvati pismo i baci ga na pod. *Niži* nivo, gospođu Partli, *niži* nivo.

Pisalo je tu i nešto o suštinskim vrednostima. On uzdahnu. Dotle smo došli. On je odgovorno državno telo, i sad mogu nekažnjeno da ga gađaju izrazima kao što su „suštinske vrednosti“.

Svejedno, Vlaža je bio spreman da poveruje kako pojedini ljudi pronalaze tiho zadovoljstvo u pomnom pregledanju kolona brojeva. On nije spadao među takve.

Već nedeljama nije osmislio nijednu markicu! A još mnogo duže od toga nisu ga podišli oni žmarci, ono brujanje, nije ga obuzeo onaj osećaj kao da je na krilima, koji je značio da se kakva smicalica lagano krčka, a on se sprema da nadmudri nekoga ko je mislio da će nadmudriti njega.

Sve je bilo tako... uzorno. I to ga je gušilo.

Onda se prisetio jutra i osmehnuo se. Dobro, jeste se našao u nebranom grožđu, ali bratstvo noćnih verača Poštu je ubrajalo u naročito teške građevine. I izvukao se pričom. Sve u svemu, dobro je prošlo. Neko vreme, između trenutaka užasa, osećao se živo; kao na krilima.

Teški koraci u hodniku svedočili su da dolazi Gledis s prepodnevnom čajem. Kako bi izbegla poprečnu gredu dovratka, ušla je pognute glave, spretno kao nešto ogromno a ipak neverovatno skladno, pa spustila šolju i tacnu tako da se tečnost nije ni namreškala. Ona reče: „Gospodine, Kočija Lorda Vetinarija Čeka Ispred.“

Vlaža je bio siguran da Gledisin glas u poslednje vreme zvuči nekako piskutavije.

„Ali video sam se s njim pre sat vremena! Šta hoće?“, reče on.

„Vas, Gospodine.“ Gledis načini kniks, a kada golem načini kniks, to se čuje.

Vlaža pogleda kroz prozor. Ispred Pošte se nalazila crna kočija. Pored nje je stajao kočijaš i pušio u miru.

„Je l' rekao da imam sastanak?“, upita.

„Kočijaš Je Rekao Da Mu Je Naloženo Da Čeka“, reče Gledis.

„Ha!“

Pre odlaska Gledis načini još jedan kniks.

Kada su se vrata za njom zatvorila, Vlaža opet usmeri pažnju na gomilu dokumenata kojima je tek valjalo pozabaviti se. Svežanj papira na vrhu bio je naslovljen rečima „Zapisnik sa zasedanja komiteta mesnih poštanskih službi“, ali u pitanju je pre bilo zaleganje nego zasedanje.

On uze šolju za čaj. Na njoj je bilo naštampano: DA BI RADIO OVDE, NE MORAŠ BITI LUD ALI NA TAJ NAČIN I TE KAKO JESTE LAKŠE! Zapiljio se u natpis, pa odsutno uzeo debelo crno penkalo i dodao zarez između reči „lud“ i „ali“. Takođe je prekrizio uzvičnik. Mrzeo je taj uzvičnik, mrzeo njegovu mahnituu, očajničku veselost. Značio je: da bi radio ovde, ne moraš već biti lud. Prepusti to nama!

Naterao se da iščita zapisnik i shvatio da mu oči u samoodbrani preskaču čitave pasuse.

Onda je prešao na nedeljne izveštaje mesnih ispostava. Posle toga na nepredviđene okolnosti i medicinski komitet, koji su se protezali preko jutara i jutara reči.

S vremena na vreme Vlaža bi bacio pogled na šolju.

U jedanaest i dvadeset devet, iz budilnika na njegovom radnom stolu začulo se *zvrrr*. Vlaža je ustao, gurnuo stolicu pod sto, prišao vratima, izbrojao do tri, otvorio ih i rekao: „Zdravo, Haj-Nehaju“ dok je prastara poštanska mačka nečujno ulazila unutra, izbrojao do devetnaest dok je mačka

obigravala oko sobe, rekao: „Zbogom, Haj-Nehaju“ dok se ova vukla natrag u hodnik, zatvorio vrata i vratio se za sto.

Upravo si otvorio vrata ostareloj mački koja više ne može da pojmi šta znači zaobići nešto, reče on sebi dok je opet navijao sat. Radiš to svakog dana. Zar se tako ponaša čovek pri zdravoj pameti? Dobro, jeste tužno kad ga vidiš kako satima stoji glave prislonjene uz stolicu sve dok je neko ne pomeri, ali sada ti svakog dana ustaneš da mu pomeriš stolicu. Eto šta pošten posao učini čoveku.

Jeste, ali zbog nepoštenog posla sam maltene završio na vešalima!, pobuni se on.

Dobro, i? Vešanje traje samo nekoliko minuta. Zasedanje komiteta penzionog fonda traje čitav život! Sve je tako *dosadno! Vežan si gotovo zlaćanim lancima!*

Vlaža se obreo blizu prozora. Kočijaš je jeo keks. Kada je opazio Vlažu, prijazno mu je mahnuo.

Vlaža praktično odskoči od prozora. Žurno je seo i punih petnaest minuta potpisivao obrasce FG/2, odnosno naloge za nabavku. Onda je izašao u hodnik, s čijeg je kraja pucao pogled na veliku dvoranu, i zirnuo dole.

Obećao je da će povratiti lustere, i sada su i jedan i drugi visili i svetlucali se kao njegovi lični zvezdani sistemi. Veliki blistavi šalter se ljeskao u punom ispoliranom sjaju. Čuo se žamor svrhovite i mahom korisne delatnosti.

Uspeo je. Sve je upalilo. Ovo je bila Pošta. I više nije bila zabavna.

Sišao je u sobe za razvrstavanje pošiljaka, svratio u poštarsku garderobu da se malo druži uz šolju katranastog čaja, lunjao po dvorištu za kočije i motao se oko nogu

ljudima koji su se trudili da rade svoj posao, i naposljetku se, pognut pod teretom učmalosti, odvukao nazad u kancelariju.

Sasvim slučajno je bacio pogled kroz prozor; moglo se to svakom desiti. Kočijaš je jeo užinu! Poganu užinu! Na pločnik je postavio stoličicu na rasklapanje, a obrok mu je bio na sklopivom stočiću! Jeo je veliko parče pite od svinjetine i pio bocu piva! Imao je čak i beli stolnjak!

Kao pomahnitali step plesač Vlaža se sjurio niz glavne stepenice i istrčao kroz velike vratnice. Za jedan užurban tren, dok je on hitao ka kočiji, obrok, sto, stolnjak i stolica našli su se složeni u nekom neprimetnom odeljku kočije, a čovek je ljubazno stajao pored otvorenih vrata.

„Čujte, o čemu je ovde reč?“, oštro zapita zadihani Vlaža. „Nemam ceo...“

„Ah, gospodine Lipvig“, reče glas lorda Vetinarija iznutra, „izvolite, uđite. Hvala ti, Hausmane, gospođa Izdaš sigurno već čeka. Ta *požurite*, gospodine Lipvig, neću vas pojesti. Upravo sam pojeo za užinu sasvim pristojan sendvič sa sirom.“

I šta bi mu falilo da sazna? Ovo pitanje je za sobom vekovima ostavljalo modrice, čak i više nego rečenice poput: „Neće mi ništa biti ako uzmem samo jedan“ i „Ako uradimo ovo stojeći, ne računa se“.

Vlaža se pope u senovitu unutrašnjost. Vrata se zatvoriše za njim uz škljocaj, i on se naglo okrenu.

„Pa stvarno“, reče lord Vetinari. „Samo su zatvorena, gospodine Lipvig, nisu *zaključana*. Priberite se!“ Pored njega, Drumknot je uštogljeno sedeo s velikom kožnom torbom na krilu.

„Šta vi hoćete?“ upita Vlaža.

Lord Vetinari diže obrvu. „Ja? Ništa. Šta vi hoćete?“

„Molim?“

„Pa, gospodine Lipvig, vi ste ušli u moju kočiju.“

„Jesam, ali rekli su mi da je ispred!“

„A da su vam rekli da je crna, da li biste se osećali obavezanim da nešto preduzmete po tom pitanju? Eno vam vrata, gospodine Lipvig.“

„Ali parkirani ste ovde celo jutro!“

„Ulica pripada svima, gospodine“, reče lord Vetinari. „Sad *sedite*. Hvala.“

Uz trzaj, kočija krenu.

„Gospodine Lipvig, ne drži vas mesto“, reče Vetinari. „Nije vas briga za sopstvenu bezbednost. Život je postao nekako bljutav, zar ne?“

Vlaža ne odgovori.

„Hajde da popričamo o anđelima“, reče lord Vetinari.

„O da, toga se sećam“, reče Vlaža gorko. „To sam već čuo. Tako ste me upecali nakon što ste me obesili...“

Vetinari opet izvi obrvu. „Samo *pretežno* obesili, kao što ćete se, pretpostavljam, uveriti. Bili ste samo na dlaku od smrti.“

„Kako god bilo! Obesili ste me! A što je najgore od svega, dobio sam samo dva pasusa u *Glasniku Tantare**! Dva pasusa posle, ako smem tako da se izrazim, života

* Časopis koji se štampa širom ravnice Sto, čuven po člancima o ubistvima (po mogućstvu zverskim), suđenjima, bekstvima iz zatvora, kao i čitavom jednom svetu opasanom crno-žutom trakom. Vrlo čitan.

punog domišljatog, dovitljivog i strogo nenasilnog zločina! Mogao sam služiti za primer mladima! Celu prvu stranu je zauzeo disleksični abecedni ubica, a on je uspevao da ubija samo ljude koji se zovu na A i V!“

„Priznajem, urednik izgleda misli da zločin nije zločin ako nekoga ne nađu u tri ulice istovremeno, ali to je cena slobodne štampe. A obojici nam odgovara – zar ne? – što je Albert Spangler nestao sa ovog sveta... nezapaženo?“

„Da, ali nisam očekivao ovakav zagrobni život! Zar do kraja života moram da radim šta mi se kaže?“

„Jedna ispravka: do kraja novog života. Grubo rečeno, na isto se svodi, da“, kaza Vetinari. „No ipak bih se izrazio drugačije. Pred vama, gospodine Lipvig, leži život čestitog, mirnog zadovoljstva, građanskog dostojanstva i naravno, s vremenom, penzija. Da se i ne pominje ponositi gotovo zlačani lančić.“

Vlaža se na ovo trže. „A ako *ne uradim* šta vi kažete?“

„M? O, niste me razumeli, gospodine Lipvig. To će se desiti ako *odbijete* moju ponudu. Ako je prihvatite, radi preživljavanja ćete morati da se oslonite na sopstvenu domišljatost, u sukobu s moćnim i opasnim neprijateljima, i svaki dan će donositi nove izazove. Neko možda čak pokuša i da vas ubije.“

„Molim? Zašto?“

„Zato što nervirate ljude. Uz posao, sasvim slučajno, dobijate i šešir.“

„A na tom poslu ću stvarati kapital?“

„Stvaraćete, zapravo, novac, gospodine Lipvig, i ništa osim novca. Bićete guverner Kraljevske kovnice.“

„Šta? Po ceo dan da čekićam novčiće?“

„Ukratko rečeno, da. Ali uz to po tradiciji ide i visok položaj u Kraljevskoj banci Ank-Morporka, na šta ćete se ponajviše usredsrediti. Novac možete štancovati, što bi se reklo, u slobodno vreme.“

„Da budem *bankar*? Ja?“

„Da, gospodine Lipvig.“

„Ali ja ništa ne znam o upravljanju bankom!“

„Odlično. Nemate uvrežene zamisli odranije.“

„Ja sam banke *pljačkao*!“

„Bajno! Sad samo razmišljajte obrnuto“, reče lord Vetinari ozareno. „Novac treba da je *unutra*.“

Kočija uspori i stade.

„O čemu je ovde reč?“, upita Vlaža. „O čemu zapravo?“

„Kada ste preuzeli Poštu, gospodine Lipvig, bila je u sramotnom stanju. Sada vrlo uspešno posluje. Čak dovoljno uspešno da to postane dosadno. Ta to može navesti kakvog mladića da se noću slučajno uzvere nekud, možda, ili da, uzbuđenja radi, obija brave, pa čak i da se pomalo petlja u ekstremno kijanje. Kako vam se čine oni kalauzi, kad smo kod toga?“

Bila je to skućena radnjica u skućenoj uličici, a unutra nije bilo nikoga izuzev sićušne starice koja mu je prodala kalauze. Još nije baš znao zašto ih je kupio. Bili su nezakoniti samo geografski posmatrano, ali bio je pomalo ustreptao što ih ima u jakni. Bilo je to žalosno, kao oni poslovni ljudi koji dolaze na posao u ozbiljnoj odeći, ali nose šarene kravate u mahnitom, očajničkom pokušaju da pokažu kako se tu negde, unutra krije slobodan duh.

O bogovi, postao sam takav. Ako ništa drugo, bar izgleda ne zna za onaj pendrek presvučen kožom.

„Nije mi toliko loše“, reče on.

„A pendrek? Vi, koji nikad niste nikoga udarili? Penstrate se po krovovima i obijate brave na sopstvenim stolovima. Vi ste kao životinja koja u kavezu sanja o džungli! Želim da vam pružim to za čime čeznete. Želim da vas bacim lavovima.“

Vlaža zausti da se pobuni, ali Vetinari diže ruku.

„Uzeli ste našu nesreću od Pošte u svoje ruke, gospodine Lipvig, i pretvorili je u dostojanstvenu ustanovu. Ali ank-morporške banke su, gospodine, uistinu veoma ozbiljne. Ozbiljni magarci, gospodine Lipvig. Bilo je previše neuspaha. Zaglavljene su u blatu, žive u prošlosti, potpuno ih opčinjavaju stalež i bogatstvo, misle da je zlato važno.“

„Ovaj... a zar nije?“

„Ne. I lopov i varalica kao vi, oprostite, kao vi *ranije*, to zna u dubini duše. Vama je služilo samo da biste znali ko je pobedio“, reče Vetinari. „Šta zna zlato o istinskoj vrednosti? Pogledajte kroz prozor i recite mi šta vidite.“

„Ovaj, ofucano psetance koje posmatra nekog čoveka što piša u sokačetu“, reče Vlaža. „Izvinite, ali odabrali ste loš trenutak.“

„Da ste moje reči protumačili manje *bukvalno*“, reče lord Vetinari i uputi mu Pogled, „videli biste velik, užurban grad pun dovitljivih ljudi koji stvaraju bogatstvo od najobičnije gline ovog sveta. Zidaju, grade, rezbare, peku, izlivaju, kalupe, kuju i smišljaju neobične i dovitljive zločine. Ali novac kriju u staroj čarapi. Više veruju čarapama nego bankama. Veštačkim putem kovanice ostaju malobrojne, zbog čega se vaše poštanske marke sada *zapravo* koriste kao valuta. Naš ozbiljni bankovni sistem je u raspadu. Zapravo je smešan.“